

י. שמות – נבואת ירמיה

רובן של הפטרות השנה משותפות לנוסחאות ולמנהגים של העדות. במידה שיש שינויים הם מתבטאים בהוספות זעירות בפתיחה או בסיום. אמנם, במקרים מועטים בלבד באים חילופים קיצוניים בין ספרי נביאים שונים. כך גם בהפטרה שלפנינו. האשכנזים מפטירים בנבואת ישעיהו, הספרדים בפתיחת ירמיהו, ויש בעדות המזרח שקוראים ביחזקאל.

השיטה הנוהגת להפטיר בירמיהו נעוצה בוודאי במדרש שיסודו בפסיקתא דרב כהנא והובא אף בילקוט שמעוני. קוטב העניין בהשוואת נבואת משה ופעילותו לזו של ירמיהו. עצם ההשוואה אל משה נעוצה בדברי התורה (דברים י"ח, י"ח) "נְבִיא אֲקִים לָהֶם מִקֶּרֶב אֲחֵיהֶם כְּמֹדֵי". "כְּמֹדֵי" משמעה על דבר נקודות שוויון בין שאר הנביאים למשה, והרי נאמר "וְלֹא קָם נְבִיא עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל כְּמֹשֶׁה" (דברים ל"ד, י'), השיב על כך המדרש (ילקוט"ש ירמיה סימן רנו) "כמוך בתוכחות, אתה מוצא כל מה שכתוב בזה [במשה רבינו] כתוב בזה [בירמיהו], זה מתנבא ארבעים שנה וזה מתנבא ארבעים שנה, זה מתנבא על יהודה וישראל וזה מתנבא יהודה וישראל, זה עמדו שבטו כנגדו וזה עמדו שבטו כנגדו, זה הושלך ליאור וזה הושלך לבור, זה ניצל ע"י אמה [בת פרעה] וזה ניצל ע"י עבד (ירמיהו ל"ח), זה בא בדברי תוכחות וזה בא בדברי תוכחות".

בפרשתנו באו פרטים על צעדיו הראשונים של משה לקראת ייעודו הגדול, וכן בהפטרה מסופר על ראשית ימי ירמיהו (א', ה'ו') "בְּטָרִם אֲצַרְךָ בְּבֶטֶן... נְעַר אֲנֹכִי" – עד מבחן הנבואה הראשון. אכן, מתוך פירושו של הנצי"ב – "העמק דבר" (שמות ד', ב') עולה יסוד גדול בסוגית הנבואה המשותף למשה ולירמיהו וממנו ניתן להקיש לדרכי ההתנבאות בכלל.

על השאלה למשה "מִה זֶה בְּיָדְךָ" כתב ב"העמק דבר": "לא היה בתורת שאלה כמו שאלת ה' לבלעם "מִי הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה עִמָּךְ" (במדבר כ"ט, ב'), או לחזקיה המלך "מִה אָמְרוּ הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה" (מ"ב כ', י"ד), שנתגנו בזה המשיבים על שאלת ה' כמסתפק חס ושלוס, כידוע במדרש. אבל כאן, הייתה שאלה כמו שאלת ה' לירמיהו הנביא: מִה אָתָּה רָאָה יְרַמְיָהוּ וְאָמַר מִקֵּל שֶׁקָּד אָנֹכִי רָאָה" או "סִיר נְפוּחַ אָנֹכִי רָאָה", והייתה התשובה – "הֵיטְבַת לְרֵאוֹת", שכוונת ההטבה לראות, באשר אין ספק שירמיה ראה לפניו עוד חפצים באותו מעמד אבל התבונן כי המקל שקד והסיר נפוח ופניו מפני צפונה המה המכוון לה'. ומשום הכי אמר לו ה': "הֵיטְבַת לְרֵאוֹת" – שכלך טוב ויפה. כך יוכל להיות שהיה בידו של משה עוד איזה דבר, ומכל מקום התבונן משה שכוונת ה' על המטה באשר מכבר מצא שהוא עניין נפלא, ובו ראוי שיגולגל עניינים".

בעקבות דברי הנצי"ב הכל כך יסודיים אפשר להוסיף למסכת ההשוואות בין משה לירמיהו גם את הסירוב, מתוך ענווה, לקבל השליחות וגם את הדרך בה מתבררת לנביא כוונת הבורא.

אמנם, מסכת זו של דרכי הנבואה שנויה בכמה וכמה שיטות אצל פרשני התורה בני הדורות האחרונים, שהעיון בהפטרה מעמידנו על אחד היסודות שלהם.